

O. V. Денисова, здобувач

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПРАВОВА БАЗА ДЛЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ ІЗ КАТУВАННЯМ

В статті аналізуються важливі міжнародно-правові документи, які виступають правовою базою для міжнародної спільноти у сфері боротьби з катуванням.

Ключові слова: катування, нелюдське або принижуюче гідність поводження або покарання, міжнародно-правові акти, конвенції, декларації, пакти.

Початком міжнародно-правового співробітництва у сфері боротьби з катуваннями в сучасні часи вважають Нюрнберзький процес, у ході якого були розкрити численні факти масових катувань і нелюдського поводження фашистських злочинців з військовополоненими та цивільним населенням у ході Другої світової війни. Пізніше була прийнята Загальна декларація прав людини, що вперше проголосила заборону катувань і жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження або покарання, яка стала основою для подальшого міжнародно-правового співробітництва держав у цій сфері. Потім, для успішного здійснення положень цієї декларації, було потрібно виробити визначення зазначеного правопорушення, що й було зроблено пізніше — у Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших видів жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження або покарання, прийнятої у 1975 році, яка потім отримала подальший розвиток у Конвенції проти катувань та інших видів жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання 1984 року (надалі — Конвенція 1984 р.).

Зараз в сучасному міжнародному праві питання заборони катувань регулюються низкою нормативно-правових актів та міжнародних угод як універсального, так і регіонального характеру. Можливо виділити: 1) Загальну Декларацію прав людини (1948 р.); 2) Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права (1966р.); 3) Токійську декларацію Основні лікарські принципи, відносно катувань та інших видів жорстокого, негуманного або принизливого поводження або покарання при затриманні та ув'язненні» (1975 р.); 4) Декларацію про захист всіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання (1975 р.); 5) Конвенцію ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984р.); 6) Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод (1950 р.); 7) Американську конвенцію про права людини (1969 р.); 8) Африканську Хартію з прав людини та народів (1981 р.); 9) Ісламські Декларації з прав людини (1981р. та 1990 р.); 10) Арабську хартію прав людини (1994 р.).

У всякому разі, Загальна Декларація прав людини 1948 р. у статті 5 закріплює, що «ніхто не повинен піддаватися катуванням або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» [1]. А Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права 1966 р., розвиваючи такі по-

ложення, у статті 7 закріплює наступну норму: «Ніхто не повинен піддаватися катуванням або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженю чи покаранню. Зокрема, жодна особа не повинна без її вільного дозволу піддаватися медичним або науковим дослідам» [2]. Таким чином, Пакт, крім того, що відтворює положення ст. 5 Загальної Декларації прав людини, ще й розширяє її, розповсюджуючи заборону на такий різновид катувань, як медичні або наукові досліди над людьми, якщо вони здійснюються без згоди останніх. Що ж стосується характеру Загальної Декларації прав людини в цілому, необхідно відзначити, що вона, на відміну від Пакту, не має обов'язкової юридичної сили. У преамбулі Декларація визначена «як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожен орган суспільства, постійно маючи на увазі цю Декларацію, прагнули... сприяти пошані цих прав і свобод...» [1].

Оцінюючи ці правові акти, потрібно сказати, наступне: в тому, що Декларація досить серйозно вплинула на подальшу розробку міжнародно-правових документів в області захисту прав людини немає сумнівів, проте деякі науковці оцінюють її значення неоднозначно. Наприклад, А. Я. Острівський вважає, що «значення цього документа часто сильно перебільшується» [3, 61], а С. В. Бородін і Е. Г. Ляхов, характеризуючи Загальну Декларацію в цілому, вважають її недоліком відсутність в ній гарантії реального здійснення проголошених прав [4, 146]. Така точка зору має право на існування, але, на нашу думку, Загальна Декларація прав людини 1948 р. приймалася, в першу чергу, як програмний документ, який передбачав подальший розвиток своїх положень в розроблених пізніше міжнародних документах.

Якщо порівняти положення Пакту про цивільні та політичні права 1966 року з положеннями Загальної Декларації прав людини 1948 року, то Пакт більш детально регулює питання боротьби з катуваннями. Так, у статті 10 Пакту зазначено: «Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і пошану гідності, властивої людській особі» [2, ст. 10].

Стаття 4 Пакту визначає умови обмеження закріплених в ньому прав під час надзвичайного положення, не допускає відступу держав від своїх зобов'язань, встановлених у статті 7 нарівні із зобов'язаннями по дотриманню права на життя, свободу, щодо дій національного кримінального закону у часі, свободи думки, совісті й релігії та деяких інших [2, ст. 4].

В цілому заборона застосування катувань та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, яка була проголошена у ст. 7 Пакту, має абсолютний характер, тобто держави, що ратифікували цей Пакт, не мають права відступати від дотримання зазначеної міжнародно-правової норми навіть у військовий час.

В той же час, слід зазначити, що ані в Загальній Декларації прав людини 1948 року, ані в Міжнародному Пакті про громадянські та політичні права 1966 року, з нашої точки зору, не визначено поняття катування та іншого жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання.

Таке нормативне визначення і правове закріплення поняття «катування» вперше отримало у Токійській декларації «Основні лікарські принципи, відносно катувань та інших видів жорстокого, негуманного або принизливого поводження або покарання при затриманні та ув'язненні» 1975 року, а також у Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання 1975 року.

Згідно положень Токійської декларації під катуванням розуміється «дія, що здійснюється однією людиною або групою осіб за власною ініціативою або за наказом і полягає у навмисному, систематичному або епізодичному спричиненні фізичного або психічного страждання іншій людині заради здобуття інформації, визнання, або з іншою метою» [5].

У п. 1. ст. 1 Декларації про захист усіх осіб від катувань встановлено, що катуваннями є «будь-яка дія, за допомогою якої людині навмисно заподіюється сильний біль або страждання, фізичне або розумове, з боку офіційної особи або за її підбурюванням з метою здобуття від неї або від третьої особи інформації або визнань, покарання її за дії, які вона зробила або в здійсненні яких підозрюється, або залякування її або інших осіб». У відповідності до п. 2 ст. 1 Декларації катування та інше жорстоке, нелюдське або принижуюче гідність поводження чи покарання не є тотожними поняттями, тобто катування є «посиленим та навмисним виглядом» такого поводження чи покарання [6].

Проте, оскільки Загальна Декларація прав людини 1948 р. і Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права 1966 р. лише проголошують заборону катувань та іншого жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання, а Токійська декларація 1975 р. і Декларація про захист усіх осіб від катувань 1975 р., не мають для держав обов'язкової юридичної сили, було вкрай необхідним прийняття спеціального міжнародного документу у сфері попередження та боротьби з катуваннями.

Таким документом, на міжнародному рівні, стала Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, яка набрала чинності 26 червня 1987 р. У статті 1 цієї Конвенції надане більш розгорнуте, ніж у Декларації 1975 р., визначення поняття «катування», яке означає «будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисно заподіюється сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у здійсненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтуються на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають в офіційній якості, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди» [7].

На відміну від Декларації 1975 р., Конвенція 1984 р. розширює коло суб'єктів здійснення катувань, визнаючи ними також *третіх осіб, які діяли з відома або мовчазної згоди* (виділено нами. — О. Д.) державної посадової особи або іншої особи, яка виступає в офіційній якості. Крім того, Конвенція додатково визнає катуваннями дії, сконцентровані з будь-якої причини, що ґрунтуються на дискримінації будь-якого виду, тобто визначає спеціальний мотив. Також Конвенція встановлює коло найважливіших положень матеріального та процесуального характеру, які стосуються попередження та заборони катувань, а також покарання за їх застосування.

Так, статтею 2 Конвенції встановлено, що кожна держава-сторона вживає ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією. При цьому у пункті 2 цієї ж статті наголошено, що заборона катувань має абсолютний характер, тобто жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань [7, ст. 2].

У статті 3 Конвенції передбачено, що жодна держава-сторона не повинна висилати, повертати чи видавати будь-яку особу іншій державі, якщо є серйозні підстави вважати, що їй там може загрожувати застосування катувань. Для визначення наявності таких підстав компетентні органи беруть до уваги всі обставини, що стосуються справи, включаючи, у відповідних випадках, існування в даній державі постійної практики брутальних і масових порушень прав людини [7, ст. 3].

З тексту статті 4 Конвенції витікає, що кримінальне законодавство держав, які ратифікували цю Конвенцію, повинно містити норму, яка б визнавала злочинами акти катування та встановлювала міру покарання за їх застосування. Те саме сто-

сується спроби піддати катуванням та тих дій будь-якої особи, що являють собою співучасть у катуванні [7, ст. 4].

Таким чином, для виконання положень Конвенції про встановлення міри покарання за вчинення зазначених суспільно-небезпечних діянь державам-учасницям, в першу чергу, необхідно визначити поняття терміну «катування» у національних нормативно-правових актах про кримінальну відповідальність.

Сучасний розвиток регіонального міжнародного права у галузі прав людини в цілому та, зокрема, права людини на свободу від катувань зазвичай пов'язують з прийняттям основоположних документів, які покликані сприяти встановленню і зміщенню інституту прав людини. Таким основоположним документом стала Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, прийнята у 1950 р. (надалі за текстом — Конвенція з прав людини або Конвенція 1950 р.). Конвенція 1950 р. стала основним фундаментальним документом регіонального характеру серед інших міжнародних інструментів та механізмів, спрямованих на боротьбу з катуванням на континенті, який слугить для них відправною точкою. З самого початку ця Конвенція була утворена як система двох інститутів: Комітету для проведення первинного аналізу та Суду для ухвалення рішень. Згодом вона була реформована шляхом об'єднання їх в єдиний орган — Страсбурзький Європейський суд з прав людини.

Статтею 3 Конвенції з прав людини встановлено, що «Ніхто не повинен піддаватися катуванням та нелюдському або принижуючому гідності поводженню або покаранню». Аналізуючи практику застосування Європейським судом з прав людини положень цієї статті, можна сказати, що відповідь на питання які саме дії являють собою «катування, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання», залежить від обставин справи. Однак існують стандартні підходи, визначені у справі «Ireland v. UK» (1978 р.), згідно яких названі міжнародні органи розмежовують використані у статті 3 Конвенції поняття за ступенями. Так, поняття «нелюдське або принижуюче гідність поводження чи покарання», яке використовується у статті 3 Конвенції з прав людини 1950 р. та є синонімічним з поняттям «жорстоке або принижуюче гідність поводження чи покарання», використаним в аналогічних нормах інших міжнародно — правових актів, означає спричинення особі неоправдано жорстоких фізичних та/або моральних страждань. При цьому катування є погіршеним видом такого поводження чи покарання, яке застосовується до потерпілих з конкретно визначеною метою — примусити останніх до дій, що суперечать їх волі [8].

Серед інших регіональних міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини слід також відмітити Американську конвенцію про права людини 1969 р. та Африканську Хартію з прав людини та народів 1981 р.

У статті 5 Американської конвенції 1969 р. зазначено: «Кожна людина має право на повагу її фізичної, духовної та моральної недоторканості. Ніхто не повинен піддаватися катуванням або жорстокому, нелюдському або принижуючому його гідності поводженню або покаранню. Усі особи, позбавлені волі, мають право на повагу гідності, властивої людській особистості...» [9].

Стаття 5 Африканської Хартії 1981 р. наступним чином формулює заборону на застосування катувань, посягання на свободу людини та інших видів поганого поводження: «Кожна людина має право на повагу її гідності, властивої людській особистості, і на визнання його правосуб'єктності. Забороняються всі форми експлуатації та приниження людини, особливо рабство, работогрівля, катування, жорстоке, нелюдське або принижуюче людську гідність поводження та покарання» [10].

У відповідності до ч.2 ст. 15 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод та п.2 ст. 27 Американської конвенції про права людини жодного відступу від дотримання зобов'язань по захисту вказаного права не допускається

навіть в період війни або іншого надзвичайного положення. Таким чином, право на свободу і захист від катувань та жорстокого, нелюдського або принижуючого гідності поводження чи покарання має абсолютний характер.

Що стосується Африканської хартії прав людини і народів, вона прямо не забороняє відступу від дотримання права людини на свободу та захист від катувань в період війни або інших надзвичайних ситуацій, проте в окремих статтях цього міжнародного документу щодо здійснення деяких прав та свобод людини (ст. 11 — право вільне збиратися з іншими людьми, ст. 12 — право на свободу пересування і вибору місця проживання тощо) встановлюються обмеження на здійснення цих прав з метою охорони державної безпеки, правопорядку, здоров'я і моральної насадження і захисту прав і свободи інших осіб. Отже, оскільки право людини на свободу та захист від катування та інших видів жорстокого, нелюдського або принижуючого гідності поводження та покарання таких обмежень не має, представляється, що це право повинно дотримуватися договірними сторонами при будь-яких ситуаціях.

Сучасне бачення прав людини, зокрема права людини на свободу від катувань в ісламському світі відображене у регіональних міжнародних актах, які стосуються зазначененої проблеми. Зокрема, регіональна співпраця з прав людини в мусульманському міжнародному праві представлена Організацією Ісламська Конференція. У цьому напрямі необхідно назвати такі документи, як Загальна ісламська декларація прав людини 1981 р., Каїрська декларація з прав людини в ісламі 1990 р. і Арабська хартія прав людини 1994 р.

Рівні регулювання основоположних прав і свобод людини кожним з трьох названих ісламських документів неоднакові. Кожен з них відповідає різним доктринам і баченням концепції прав людини як ісламськими державами, так і релігійними, громадськими діячами та ісламськими правознавцями. Перший з трьох згаданих документів розроблений і прийнятий на доктринальному рівні й прийнятий різними міжнародними ісламськими організаціями, що представляють ісламську громадськість. Інші два є міждержавними актами.

У відповідності до ст. 7 Загальної ісламської декларації 1981 р. заборонено застосування «психологічних або фізичних катувань, а також приниження або погроз як відносно самої особи, так і відносно її близьких або співчуваючих» [11].

У статті 20 Каїрської декларації прав людини в ісламі 1990 р. встановлено, що «Людина... не може бути піддана фізичним або психічним катуванням, а також будь-якому жорстокому, принижуючому або заперечуючому людську гідність поводженню» [12].

В той же час, Загальна ісламська декларація 1981 р. не є міжнародним договором, який мав би обов'язкову нормативну силу. Крім того, А. Б. Мезяєв зазначає, що «вона взагалі не відображає точку зору ісламу як релігії або точку зору усіх мусульман», у зв'язку з чим пропонує з обережністю ставитися до назви саме Загальної декларації [13, 150].

У преамбулі Каїрської декларації підкреслюється, що вона заснована на нормах ісламу, і що основні права і загальні свободи в ісламі є частиною релігії мусульман і закріплени божественними нормами. У статтях 24, 25 цього документу також зазначено, що «усі права і свободи, обумовлені у цій Декларації, підпорядковані ісламському шаріату», і, як вказує Н. В. Жданов «ісламський шаріат є єдиним джерелом тлумачення будь-яких статей Декларації» [14, 525].

Таким чином, заборона на застосування катувань та інших жорстоких або принизливих видів поводження, проголошена у розглянутих Деклараціях, підпорядкована ісламському шаріату.

Крім перелічених вище документів, необхідно також звернути увагу на такий регіональний міжнародний акт, як Арабська хартія прав людини 1994 р. У відповідності до п.1 ст. 13 Хартії «Держави-учасниці захищають кожного, хто знаходиться

на їх території, від фізичних та психічних катувань або жорстокого, нелюдського та принижуючого гідність поводження. Вони роблять ефективні заходи з метою запобігти подібним актам; підготовка або участь в них розглядається як кримінальний злочин». Пункт 2 цієї ж статті забороняє будь-які медичні досліди над людьми без вільно вираженої на те згоди. Також стаття 15 Хартії зобов'язує гуманно поводитися «із засудженими до позбавлення волі» [15].

Аналізуючи зазначені положення, можна побачити, що заборона розповсюджується лише на катування та інше жорстоке, принижуюче гідність поводження, проте на покарання такої заборони немає. З цього приводу, російський вчений Л. Н. Шестаков зазначив, що «Протиріччя між положеннями шаріату, які передбачають жорстокі види покарання у вигляді членопошкодження або побиття камінням, і нормами сучасного міжнародного права незаперечні... Слід звернути увагу на те, що в Хартії нічого не говориться про заборону жорстокого і нелюдяногопокарання, хоча подібна заборона міститься в інших міжнародних актах» [16, 67]. На наш погляд, такий підхід пояснюється особливостями мусульманського права, яке відрізняє Арабську хартію прав людини та раніше названі декларації від подібних міжнародно-правових актів інших регіонів світу.

Таким чином, на сьогодні в міжнародному праві існує достатньо велика кількість універсальних та регіональних міжнародно-правових норм, які регулюють питання дотримання державами права людини на свободу та захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання, а також їх запобігання та припинення. Це свідчить про належність даного права до природних прав людини, тобто таких, що належать всім людям з народження, є невід'ємними і гарантується законом, а, отже, їх захист і сприяння їм — головний обов'язок усіх держав. В той же час, беручи до уваги специфіку розуміння права людини на свободу та захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських і таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання в ісламському світі, з одного боку, і на Заході, з другого — важливо, щоб ці відмінності розглядалися не як перешкода на шляху взаємодії та співпраці різних культур, а як підстава для обміну думками, порівняння, діалогу і збалансованого збагачення практики реалізації та гарантії цього права в усьому світі.

Разом з тим, на нашу думку, дотепер в Україні не було розроблено продуктивного системного підходу до вивчення проблеми боротьби з катуваннями та іншими видами жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження або покарання, яке має своє визначення на міжнародному рівні, у зв'язку з чим ціллю проведеного аналізу було проведення теоретичного дослідження універсальних та регіональних міжнародно-правових норм, що діють в галузі боротьби з катуваннями та їх розгляд у співвідношенні між собою, що не тільки створюють необхідну правову базу для боротьби з такими суспільно небезпечними діяннями на міжнародному рівні, а й більш ефективно використовувати ці положення у внутрідеревній правовій практиці.

Література

1. Загальна Декларація прав людини: ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року (Док. ООН/PES/217A) // Законодавство України. — 2007. — № 8: (Правова серія «Інфодиск»). — К.: CD-вид-во «Інфодиск», 2007. [Електронний ресурс]. — Системні вимоги: Pentium-233; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з контейнера.
2. Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права: ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року: документи ООН A/RES/2200A(XXI): ратифікована Указом Президії Верх. Ради УРСР № 2148—VIII від 19 жовтня 1973 року [Електронний ресурс]. — Там само.
3. Островский А. Я. ООН и права человека. — М.: Международные отношения, 1968. — 306 с.
4. Бородин С.В., Ляхов Е. Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью. — М.: Международные отношения, 1983. — 358.

5. Токійська декларація «Основні лікарські принципи, відносно катувань та інших видів жорстокого, негуманного або принизливого поводження або покарання при затриманні та ув'язненні 1975 р.: прийнята 29 Всесвітньою медичною асамблеєю, Токіо, Японія, жовтень 1975 року // Права людини та професійна відповідальність лікаря в документах міжнародних організацій. — К.: Сфера, 1999.

6. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання: Ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1975 року : резолюція 3452(XXX) [Електронний ресурс]. — Системні вимоги: Pentium-233; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з контейнера.

7. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1984 року; Ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР № 3484—XI від 26 січня 1987 року [Електронний ресурс]. — Там само.

8. *Affaire Irlande contre Royaume-Uni. Arrêt. Cour Europeenne des droits de l'homme. Strasbourg. 18 Janvier 1978. Comm. Report 25.1.76, par. B. Series B. № 23—1.*

9. Действующее международное право. Т. 2 / Сост. Колосов Ю. М., Кривчикова Э. С. — М.: Изд-во Московского независимого института международного права, 1997. — 366 с.

10. Права человека: Сборник универсальных и региональных международных документов / Сост. Шестаков Л. Н. — М.: Московского университета, 1990. — 654 с.

11. Всеобщая исламская декларация прав человека, принятая 19 сентября 1981 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ca-c.org/journal/08D1997/st_21_pravaisl.shtml

12. Каирская декларация по правам человека в исламе: принятая 5 августа 1990 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cidct.org.ua/uk/laws/6.html>

13. Мезяев А. Б. Азиатская система защиты прав человека // Чинов П. В., Хазиева Г. Н., Мезяев А. Б., Насырова А. М. Универсальные и региональные системы защиты прав человека и интересов государства / Отв. ред. Курдюков Г. И. — Казань; СПб., 2002.

14. Жданов Н. В. Исламская концепция миропорядка. — М.: Международные отношения, 2003. — 242 с.

15. Арабская хартия прав человека: принятая 15 сентября 1994 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www1.umtn.edu/humanrts/instrree/arabhrcharter.html>

16. Шестаков Л. Н. Ислам и права человека // Вестник Московского университета. Серия 11 / Право. — 1997. — № 5. — С. 60—73.

O. V. Денисова, соискатель

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПРАВОВАЯ БАЗА ДЛЯ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ БОРЬБЫ С ПЫТКАМИ

РЕЗЮМЕ

В результате проведенного исследования выделены и систематизированы наиболее важные международно-правовые документы, которые в настоящее время составляют необходимую правовую базу для борьбы с пытками и иными истязаниями, которые унижают человеческое достоинство, причиняют ущерб жизни и здоровью.

Ключевые слова: пытки, нечеловеческое или унижающее достоинство обращение и наказание, международно-правовые акты, конвенции, декларации, пакты.